

Heldgaard snarere fremlægger præmisserne for denne diskussion end drager konklusionerne. En sådan diskussion er der brug for i mange sammenhænge, og også af den grund må man håbe, at bogen vil finde mange læsere.

Jørgen Elklit
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Steven Lukes, *Professor Caritats forunderlige opdagelser*, København: Spektrum, 1996, 303 s., kr. 278,00.

Bogen præsenteres som „en filosofisk beretning fra vor tid om manden, der blev sendt ud for at finde den bedste af alle mulige verdener“, og det er en ganske rammende karakteristik, hvis man ser bort fra, at „vor tid“ er en opdigtet verden, som består af en række stater, der rendyker og karrikerer de ideologiske hovedopfattelser, som for tiden tilbydes. Der er således tale om en bog, der ligger på grænsen mellem det skøn- og faglitterære. Den er skrevet af en politolog, hvis navn og behandling af magtproblematikken nok er de fleste læsere af dette tidsskrift bekendt, og som benytter en række åbne og skjulte citater til at fortælle en historie om de politiske ideologiers centrale værdier, metoder og problemer.

Hovedpersonen i bogen er den lidt verdensfjerne professor i filosofi, Nicholas Caritat, hvis speciale er oplysningstiden, og som helt tilsigtet deler navn med en af denne tids hovedskikkelser, nemlig Condorcet. Han hvirvles ved række dramatiske begivenheder gennem den ene fantasistat efter den anden på jagt efter „den bedste af alle mulige verdener“ og rodes meget mod sin vilje ind i en stribe

vanskeligheder. Hans personlige erfaringer gennem bogen er en lang fornægtelse af oplysningstidens hovedidé, at mennesket ved anvendelse af sin egen fornuft og vilje kan indrette samfundet, som det ønsker. Ikke alene er professor Caritat et ufrivilligt offer for omstændighederne og andre menneskers hensigter, men alle de præsenterede alternativer viser sig at være uacceptable. I Militaria er den centrale værdi orden, metoden er magtanvendelse, medens problemet er manglen på frihed, navnlig tankefrihed. I Utilitaria er målet velfærd, metoden er analyse og beregning, medens problemet er manglen på retssikkerhed. I Kommunitaria er målet social identitet, metoden er forhandling og aftaler, medens problemet er manglende tolerance. I Libertaria er målet individuel valgfrihed, metoden er markedsmekanismen og privatiseringer, medens problemet er den manglende solidaritet og truslen om social deroute. Meget betegnende forekommer Proletaria kun i en drøm, medens bogen slutter med rejsen mod det ukendte Egalitaria. Heri ligger både en kraftig antydning af forfatterens egne præferencer, men også af hans opfattelse af, hvorvidt det er muligt at realisere dem.

I det hele taget er bogen nok skrevet lidt for firkantet og pædagogisk - i sidste ende mere fag- end skønlitterær. Forfatteren sørger som regel for at få givet henvisninger til, hvor han har sin inspiration og sine skriftsteder fra - selv om det ikke ligefrem sker i fodnoter - navne på personer og lokaliteter er ret kunstige og lidt for meningsfulde, og personerne præsenteres ikke som levende mennesker, men alene som repræsentanter for bestemte synspunkter. Der overlades ikke meget til læserens fantasi og fortolkning, og for de mere tungnemme drages konklusionerne ret eksplicit i breve, som professor Caritat skriver til sine opdragsgivere. Pointerne

Heldgaard snarere fremlægger præmisserne for denne diskussion end drager konklusionerne. En sådan diskussion er der brug for i mange sammenhænge, og også af den grund må man håbe, at bogen vil finde mange læsere.

Jørgen Elklit
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Steven Lukes, *Professor Caritats forunderlige opdagelser*, København: Spektrum, 1996, 303 s., kr. 278,00.

Bogen præsenteres som „en filosofisk beretning fra vor tid om manden, der blev sendt ud for at finde den bedste af alle mulige verdener“, og det er en ganske rammende karakteristik, hvis man ser bort fra, at „vor tid“ er en opdigtet verden, som består af en række stater, der rendyker og karrikerer de ideologiske hovedopfattelser, som for tiden tilbydes. Der er således tale om en bog, der ligger på grænsen mellem det skøn- og faglitterære. Den er skrevet af en politolog, hvis navn og behandling af magtproblematikken nok er de fleste læsere af dette tidsskrift bekendt, og som benytter en række åbne og skjulte citater til at fortælle en historie om de politiske ideologiers centrale værdier, metoder og problemer.

Hovedpersonen i bogen er den lidt verdensfjerne professor i filosofi, Nicholas Caritat, hvis speciale er oplysningstiden, og som helt tilsigtet deler navn med en af denne tids hovedskikkelser, nemlig Condorcet. Han hvirvles ved række dramatiske begivenheder gennem den ene fantasistat efter den anden på jagt efter „den bedste af alle mulige verdener“ og rodes meget mod sin vilje ind i en stribe

vanskeligheder. Hans personlige erfaringer gennem bogen er en lang fornægtelse af oplysningstidens hovedidé, at mennesket ved anvendelse af sin egen fornuft og vilje kan indrette samfundet, som det ønsker. Ikke alene er professor Caritat et ufrivilligt offer for omstændighederne og andre menneskers hensigter, men alle de præsenterede alternativer viser sig at være uacceptable. I Militaria er den centrale værdi orden, metoden er magtanvendelse, medens problemet er manglen på frihed, navnlig tankefrihed. I Utilitaria er målet velfærd, metoden er analyse og beregning, medens problemet er manglen på retssikkerhed. I Kommunitaria er målet social identitet, metoden er forhandling og aftaler, medens problemet er manglende tolerance. I Libertaria er målet individuel valgfrihed, metoden er markedsmekanismen og privatiseringer, medens problemet er den manglende solidaritet og truslen om social deroute. Meget betegnende forekommer Proletaria kun i en drøm, medens bogen slutter med rejsen mod det ukendte Egalitaria. Heri ligger både en kraftig antydning af forfatterens egne præferencer, men også af hans opfattelse af, hvorvidt det er muligt at realisere dem.

I det hele taget er bogen nok skrevet lidt for firkantet og pædagogisk - i sidste ende mere fag- end skønlitterær. Forfatteren sørger som regel for at få givet henvisninger til, hvor han har sin inspiration og sine skriftsteder fra - selv om det ikke ligefrem sker i fodnoter - navne på personer og lokaliteter er ret kunstige og lidt for meningsfulde, og personerne præsenteres ikke som levende mennesker, men alene som repræsentanter for bestemte synspunkter. Der overlades ikke meget til læserens fantasi og fortolkning, og for de mere tungnemme drages konklusionerne ret eksplicit i breve, som professor Caritat skriver til sine opdragsgivere. Pointerne

er gennemgående så oplagte, at der ikke bliver meget tilbage at fundere over. Dog skal det nævnes, at professor Caritat - måske som et enkelt konfliktpunkt i forhold til Condorcet - har et problem med sit forhold til kvinder. I hvert fald er de mest groteske repræsentanter for de forskellige staters kvinder, således er premierministeren i Utilitaria og Libertaria kvinder, og i Kommunitaria kommer han i voldsom konflikt med en strid rødstrømpe.

Som antydning er bogens hovedbudskab, at der ikke findes noget idealsamfund, som det kan anbefales at realisere i sin rene form. Alternativerne har såvel fordele som ulemper, og det er ikke muligt at få alle goderne uden problemerne. Menneskets vilkår at være på vej, at se sammenhængene i tingene, at diskutere forskellige muligheder, at afhjælpe åbenbare mangler i nogle henseender ved at gå på kompromis med mål i andre henseender. Steven Lukes synes at anbefale en slags pragmatisk optimisme, hvor idealer som frihed, lighed og sikkerhed er mål, men hvor den komplicerede og modsætningsfyldte verdens barske realiteter nødvendigvis må lægges til grund. Hvor konservative vil forandre for at bevare uden at tro på, at man kan forbedre i forhold til et ideal, vil progressive som Steven Lukes forandre for at forbedre med en forhåbning om, at man samtidig kan bevare det værdifulde i det eksisterende. I og for sig er det et budskab, der må kunne appellere til den danske mentalitet! Vi vil gerne have lidt af det hele, men ikke for meget af noget; vi bestræber os på at afstemme vore ønsker efter omstændig-

hedernes muligheder, og vi lader gerne andre i fred, så længe de ikke direkte generer os.

Bogen er oversat - og i nogle henseender fordansket - af Anette Kræpping og Per Mouritsen. Det har de gjort godt. Sproget er varieret, og replikkerne falder naturligt. Desuden fornemmer man deres interesse for og viden om de behandlede emner. Det er dog et spørgsmål, om det er helt dækkende at oversætte „enlightenment“ til „opdagelser“ i titlen. Selv om ordet „opdagelser“ giver fine hentydninger til professor Caritat's form for rejse, så rummer „enlightenment“ vel mere noget i retning af åndelig oplysning og indsigt end fysiske eller geografiske opdagelser, måske ville ordet „belæring“ være mere dækkende, men særlig salgsfremmende er det nok ikke.

Steven Lukes har skrevet en bog, som er fascinerende og underholdende læsning. Selv om det hele er lidt for gennemskueligt, er det svært at lægge den fra sig, før man er færdig - for der er trods alt en smule spænding om, hvorvidt Lukes og Caritat kan og vil komme med en løsning til sidst. Under alle omstændigheder er det en spændende måde at få sin idehistoriske viden repeteret og stimuleret på. Derfor er bogen et glimrende supplement til traditionelle måder til studiet af politisk teori- og idehistorie, og kan den sætte tanker i gang og anspore læserne til at sætte sig ind i nye forfattere og emner, så er den ikke skrevet forgæves.

Palle Svensson
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet